

De door Geert Grote geïnspireerde en door zijn vriend en leerling Florens Radewijns na zijn dood georganiseerde beweging van ‘Zusters en Broeders des Gemenen Levens’ met hun vele huizen in en buiten Deventer geven de stad een geestelijke uitstraling die tot ver buiten de stadspoorten en de

landsgrenzen reikt. Onderwijs en de productie van prachtig geïllustreerde bijbels en getijdenboeken, niet alleen in het Latijn, maar opmerkelijk genoeg ook in het Middelnederlands, krijgen hierdoor een enorme stimulans. Dergelijke boeken vormen de oudste stukken van de Deventer stadsbibliotheek.

Als een eeuw na Geert Grote Richard Pafraet de drukpers naar Deventer brengt (1477) en Alexander Hegius rector is van de Latijnse School (1483-1498), bereikt de geestelijke en materiële bloei van de stad haar hoogtepunt.

De ‘Gouden Eeuw’ van Deventer is dus niet de 17e, maar de 15e eeuw, en de IJssel was de A4 van de Middeleeuwen. Deventer groeide toen uit tot een vermaarde onderwijs- en boekenstad, en het intellectuele centrum van het Noord-Nederlandse (katholieke) humanisme, met bekende namen als Thomas a Kempis, Nicolaus Cusanus, Adriaan Floriszoon Boeyens (paus Adrianus VI), Erasmus en Viglius.

Deventer behoort tot de oudste steden van Nederland. Door meer geluk dan wijsheid (en meer dankzij particuliere vlijt dan door gemeentelijk beleid) is er relatief veel uit het verleden overgebleven, waardoor Deventer nu een van de steden is met de hoogste monumentendichtheid van het land: de binnenstad telt honderden monumenten, waarbij aan het karakteristieke middeleeuwse stratenpatroon niet veel is veranderd.

Bijna alle nu nog beeldbepalende gebouwen in het centrum: de Grote of Sint Lebuinuskerk, de historische kern van het stad- en landhuis, de Latijnse School, de Bergkerk (gewijd in 1206 als Norbertijner priorijkerk van St. Nicolaas), de Waag en de Broederkerk (rond 1335 als Franciscaner kerk gebouwd) dateren uit de middeleeuwse bloeitijd van Deventer.

Deelname kan uitsluitend op afspraak. Belangstelling voor een tuincollege met rondleiding kunt u kenbaar maken door thema, aantal personen en uw contactgegevens te sturen naar info@geertgrote.nl; er wordt dan contact met u opgenomen.

Deelnemers: 2-6 personen.

Prijzen op aanvraag en afhankelijk van het gewenste collegeprogramma.

Deelname is mogelijk vanaf € 15 p.p.

(incl. kopje koffie of thee met een versnapering).

N.B. De opbrengst gaat naar een goed doel: het behoud van de bijzondere bibliotheek van de Geert Grote Universiteit.

www.geertgrote.nl

GEERT GROTE UNIVERSITEIT

Leer over Deventer historie onder de beuk van het oudste huis

Een uitstapje naar Middeleeuws Deventer, onder leiding van een historicus, met als startpunt het oudste stenen huis van Nederland?

Dat kan vanaf 29 juni 2021...

De Geert Grote Universiteit (GGU) organiseert historische ‘Tuincolleges’; steeds op afspraak en toegankelijk voor een beperkt aantal deelnemers. Het volgen van zo’n voordracht op historische grond met een wandeling is een belevenis die verdieping geeft, en die meer inzicht biedt in verleden en heden, niet alleen van een bijzondere stad, maar ook van een onderbelicht landsdeel. U wordt ontvangen met een kopje koffie of thee in het prieeltje onder de eeuwenoude beuk in de tuin van het oudste nog bewoonde stenen huis van Nederland, de Proosdij van Deventer (12e eeuw).

In de 'hollandocentrische' historiografie komt Oost-Nederland er doorgaans bekaaid vanaf, en bijgevolg ook in de vaderlandse geschiedenislessen. De GGU biedt u de mogelijkheid om op aangename wijze kennis te

maken met een belangrijk stuk Nederlandse geschiedenis, heel concreet aan de hand van de goed bewaarde stad zelf, die in de Middeleeuwen het spirituele en commerciële middelpunt van Nederland was.

Invulling en duur van een tuincollege met stadswandeling worden afgestemd met de deelnemers. Thema's kunnen zijn: *'Lebuinus en de Kerstening van Deventer en Salland'*, *'Deventer als Hanzestad'*, *'Geert Grote en de Moderne Devotie'*, *'Wetenschap, Onderwijs en Boekdrukkunst'* of *'Beroemde en beruchte bewoners en bezoekers van het oudste huis'*. Een korte of lange excursie maakt deel uit van het programma. Door de kleinschalige opzet heeft de docent alle tijd om eventuele vragen zo goed mogelijk te beantwoorden.

Middeleeuwse Geschiedenis

Het ontstaan van de stad en de herkomst van de naam Deventer zijn in nevelen gehuld. Zoals oeradel geen adelsbrief heeft, zo is van 'oerstad' Deventer geen charter met voor het eerst opgetekende stadsrechten bekend. Een kind kon zien dat Deventer een stad was. Haar bijzondere positie werd al vroeg door bisschoppen, koningen en keizers erkend. Later zou haar constitutie aan beginnende steden als Zwolle ten voorbeeld worden gesteld. Zeker is dat in de achtste eeuw St Lebuinus hier vanuit Engeland de Blijde Boodschap kwam ver-

kondigen en een kapelletje bouwde. Lebuinus' succes bij zijn Saksische stamverwanten was bij leven zeer beperkt. Postuum is het hem uiteindelijk beter afgegaan; de langste kerk van Nederland draagt zijn naam.

Een niet te voorziene impuls kreeg het plaatsje in de negende eeuw door de vestiging van verdreven Friese handelaren uit Dorestad, gevolgd door de bisschoppen van Utrecht, met hun manschappen op de vlucht voor de Noormannen die hun slecht verdedigbare plaatsen plunderden. Achter de vanaf 882 opgeworpen 'Vikingwal' rond Deventer voelden de bisschoppen zich zo thuis, dat ze zich meer dan een halve eeuw 'bisschop van Deventer' lieten noemen. De meest geliefde bisschop was St Radboud (899-917), herder, dichter en Lebuinus' co-patroon van Deventer.

Ook na het vertrek van de bisschoppen in de 10e eeuw bleven vele kerkelijke instituties en voor kooplieden en ambachtslieden gecreëerde wereldlijke faciliteiten in stand, die de basis vormden voor de latere bloei als reservezetel van het prinsbisdom Utrecht ('Sticht'), zoals dat van 1046 tot 1528 heeft bestaan. Deventer kon zich dan ook met recht beschouwen als de eerste stad van het 'Oversticht', zoals de bisschoppelijke gebieden "over de IJssel" in de Middeleeuwen werden genoemd.

Het kerkelijk bestuur van Salland werd namens de bisschop uitgevoerd door een soort stadhouder, de proost-aartsdiaken van Deventer; deze was voorzitter van het Kapittel van Sint Lebuinus en als zodanig tevens een van de kiesmannen van

de bisschop. Zijn ambtswoning was de rond 1130 gebouwde Proosdij van Deventer, nu bekend als het oudste nog bewoonde stenen huis van Nederland: een goed verdedigbare donjon met muren van nog altijd anderhalve meter dik, waardoor het in de zomer binnen lekker koel blijft.

Deventer ontwikkelde zich vanaf de 12e eeuw niet alleen tot het belangrijkste kerkelijke, maar tevens tot het grootste commerciële centrum van Oost-Nederland, en was lid van het middeleeuwse verbond van handelssteden, de Hanze. Doordat de keizer meestal ver weg was, en zijn leenman, de bisschop van Utrecht, meestal een relatief zwakke landsheer was, nam en kreeg het stadsbestuur naar verloop van tijd steeds meer invloed. Deventer groeide uit tot een 'stadsrepubliek' met eigen muntslag (al dan niet met toestemming van bisschop of keizer) en een eigen defensie- en buitenlandbeleid. Het rijke Stadsarchief - een van de oudste en best bewaarde archieven van Nederland - getuigt hiervan. Als Hanzestad trad Deventer vaak op als drie-eenheid met Kampen en Zwolle, de andere twee belangrijke, stemhebbende steden van Oversticht.

Onder invloed van de Moderne Devotie - een rond 1380 door de Deventer geleerde Geert Grote (1340-1384) in gang gezette kerkelijke vernieuwingsbeweging - komt meer aandacht voor persoonlijke geloofsbeleving, gewetensvorming en de rol van leken. Als wijsgerig goed geschoold jurist (naast medicus en theoloog), heeft Grote invloed gehad op het constitutionele denken en op de proto-democratische traditie van de Lage Landen. Zijn pamflet *Contra Turrim Traiectensem* ('Tegen de Toren van Utrecht') als aanklacht tegen machtsmisbruik door bisschop Jan van Arkel bevat een ook in onze tijd nog lezenswaardige en verrassend actuele argumentatie.